

**АВТОБИОГРАФИЈАТА НА РИСТО КРЛЕ
СВЕДОШТВО ЗА ИСТОРИСКИТЕ НАСТАНИ
ВО СТРУШКО**

За Ристо Крле, „кондурацијата од Струга кој напишал драма“ и неговото творештво е пишувано и секако доста ќе се зборува и на овој собир. Но јас како историчар во мојов прилог ќе се осврнам исклучиво на неговата „Автобиографија“, поточно на оној нејзин познат и објавен дел во кој се опфатени неговото детство и младешките години, за која сметам дека со она што во нејзе е содржано може да ни биде драгоцено сведоштво за историското минато на струшкото подрачје, но и пошироко за Македонија, во тоа време. Тоа е времето од почетокот и првите дваесетина години на овој век, инаку најпреломниот период од историјата на македонскиот народ и неговата земја кога практично ќе се решава горката судбина на нејзиното распарчување и поделбата на нејзиниот народ. Време исполнето со судбински настани за Македонците и Македонија која ќе стане потприште на најкрвавите судири и војни на човештвото од тој период на светската историја. Настани кои ќе се редат со брзина на филмска лента, така бројни и судбоносни за еден мирен, трудољубив и напатен народ. Тие настани со своите трауми ќе остават длабоки белези, а историската неправда што тогаш му е нанесена на нашиот народ не ќе може да се исправи ни во наредниот период на одот на колцето на историјата, на тешките последици ете, со целата жестокост и денес се присутни и се чувствуваат. Неправди кои верно ја илустрираат човековата алчност, егоизам и склоноста кон безочно посегнување и грабење на најсветото што еден народ го има, на неговата татковина и неговиот идентитет, нанесувани од своите собраќа по род и најблиските соседи.

Кога веќе македонскиот народ организирано ќе ја започне судбоносната битка за отфрлање на петвековното турско ропство ќе најде на сериозни пречки кај своите соседи бидејќи ќе им ги помати нивните сметки и шовинистички големодржавни соништа, а „големиот цин на умирање“ како што ја нарекуваат Турската империја ќе ги прави последните претсмртни опирања па така и ќе се редат тие настани. Но и покрај сите очекувања, настојувања и надежи, поради познатите причини неуспешно ќе заврши чинот на славната илинденска епопеја,

еден од најсветлите во македонската историја. Зрак од надеж пред налетите на соседите ќе се очекува од настојувањата на самата Турција за нејзино одржување преку реформи и Младотурската револуција. Но, и по тој неуспех следат најтрагичните настани за Македонија, со балканските војни кога ќе биде распарчена македонската земја и поделен нејзиниот народ. Со следната I светска војна, која како и претходните со најголема жестокост ќе се води на тлото на Македонија, само ќе биде верифицирана поделбата на Македонија и нејзиното приграбување од страна на соседите. Така едното ропство само ќе биде заменето со друго, но сега уште потешко бидејќи ќе биде дополнето и со жестоки репресалии за однародување на македонскиот народ и бришење на неговиот национален идентитет.

За овие настани, за струшкото подрачје, може да се рече дека има скудни податоци. Сскако дека овој период е опишан во македонската историографија, но во глобала и со општо изнесување на состојбите и историските настани во Македонија кои се однесуваат и на струшкото подрачје како нејзин интегрален дел. Нешто малку попречно со нагласен акцент за нивните актери во овие настани за Струшко се опишани во единствената монографска публикација „Струга и Струшко“, но и тука податоците за поедини периоди и случки се доста скудни и нецелосни. Можеби малку повеќе ќе се сретне во бугарската историографија напишано од наши Македонци што како емигранти живееле таму, но следствено на околностите повеќето се во полза на големобугарската шовинистичка кауза. Но ете, струшкиот чевлар и самоук драматург во своето дело се потрудил да ни остави и вредно сведоштво за тие настани на струшково подрачје.

Целото творештво на Ристо Крле е свртено кон отсликување на македонскиот народен бит и живот, со видливи белези од струшкото подрачје и неговиот богат фолклор, но и со верно прикажување на состојбите, социјалните неправди и критика на истите. Затоа, неговото творештво е своевидно сведоштво на македонското суштествување и историја. Но, од него, посебно сведоштво за историските настани во Струшко од тој период е неговата „Автобиографија“. За неа Коле Чашуле, нејзиниот приредувач, во воведот ќе напише: „Пишувана е на начин кој е спрега на лично кажување и расказ, па затоа е автобиографија и расказ за другите, најмногу за животот на Струга. Своевидна историја на Струга“. Во нејзе авторот изнесувајќи го својот живот

според случките практично според хронолошки ред ќе ги изнесува и опишува и настаните кои се плод на историските околности. И како свои видувања или преку коментар на личностите од нив е даден и судот за тие настани и на постапките на актерите во нив.

Секако и ова сведоштво не ќе е лишено од субјективизам и лични гледања и критики според лично наоѓање на авторот што е диктиран и од мотивот на настанот. Но тоа е присутно во секоја мемоарска граѓа, па затоа со еден објективен и критички приод при обработката и користењето тоа ќе претставува драгоцено сведоштво. Во книгата авторот го применил редот од раѓањето па натака, што е логично и што практично го претставува и хронолошкиот ред на историските настани со дообјаснување преку кажувања на актерите и за настаните што претходеа. Па така, нив можеме да ги поделиме на настани од илинденскиот период (подготовките, востанието и состојбите пред и после него), времето на Хуриетот, балканските војни (изгонувањето на Турците, новите окупатори, и отпорот против нив). И светска војна и првите години по неа. Ако пак правиме некоја тематска распределба на расказите од Автобиографијата на Ристо Крле ќе најдеме сведоштва за: организација на ослободителната борба и нејзините активности, животот под Турците со доста сликовит опис на безочните ограбувања и тортури, опасноста од туѓите пропаганди и нивните активности, заблудите од надежта за ослободување со помош на соседите и новите поробувачи и отпорот према нив, описи на старата струшка чаршија и други места, занаетчиството и занаетите, печалбарството, новитетите што однадвор доаѓаат во Струга, обичаите и фолклорот од тоа време и слично.

Сите овие работи авторот ги изнесува или преку неговите кажувања или преку зборовите и дејствијата на јунаците т.е. личностите од книгата. Најмногу сведоштва имаме во кажувањата и низ случките од животната приказна за неговиот татко Јаковче Крле, на кого и му ја посветил книгата при што вели: „...Кој умре како жртва (на своите идеали) за слободна Македонија“. Така преку кажувањата на татко му и ја започнува книгата, а тоа е за раѓањето на авторот што е своевидно сведоштво за состојбите пред Илинденското востание и подготовките на оружената борба што претстои. Дополнето е со илустрација на народната снаодливост за сокривање на членовите на организацијата користејќи ги и најтешките моменти како што е чинот на породувањето, за да се спречи

провалата на турските заптии и откривањето на македонските четници. Во кажувањето на Јаковче Крле сведоштво имаме и за изготвувањето на знамето на илинденската организација на струшкиот реон, преку неговите сеќавања е опишано како е правено и кој го работел изнесено во расказот за доаѓањето на српската мртва стража и нејзиното влегување во Струга. Инаку деталите за правењето на знамето (освен неговиот опис) не се дадени ниту во монографијата за Струга иако тоа знаме и денес се наоѓа во бугарските музеи. Тоа се конкретни податоци кои се однесуваат околу Илинденското востание, но и во други кажувања попатно се споменуваат или опишуваат личности сврзани со тој период. Секако низ животот на јунаците од книгата практично е опишан животот и страдањата на целиот македонски народ од насилијата на Турците.

Низ дијалогот на Јаковчета со син му Устијан наоѓаме и сведоштво за случајот кога Дургут паша доаѓал со намера да го гори рисјанскиот дел од Струга, поради тоа што имало голем број на комити, но струшкиот мудур Абдураман Ага не дозволил велејќи: „Ако ти денес го изгориш рисјанскиот дел утре комитите ќе го изгорат турскиот! Ти нема овде да седиш и да ме чуваш. Не се само овие во Струга, ги има по цела Турција“.

Сведоштвото дека и по неуспехот на востанието во Струга постоела и активно работела организацијата има и во наредните раскази. Така разбунтуваните младинци од „антипопските демонстрации“ Јаковче ги грди велејќи им дека со тоа му одат на рака само на укumatот и место да ги земат пушките и да одат в иланина, за што ако сакаат ќе добијат и покани, како и припомнувањето на документот што му го издал на поп Милан со ознаката „вкрстени нож и пиштол“. Тоа докажува дека организацијата ги решавала и месните спорови. Дека целите на организацијата не биле одмазднички но ослободителни и за заштита на населението, за што требало да се ликвидираат само лошите Турци, злодејци, кои му нанесувале зло на народот има сведоштво во следните раскази во кои се опишани и подготвувањето на младите за ослободителната борба како и подготвувањето на децата за целите на борбата, преку укажувањето дека комитите се само народни заштитници. А дека организацијата и покрај неуспехот во востанието постои, и е присутна на теренот илустративно е опишано во расказот „Гости со пушки“. Имаме и приказ не навлегувајќи во потполноста на податокот за личноста и неговата вина, дека

организацијата се справува со народните предавници и соработниците на Турците.

Посебно поглавје од македонската историја се туѓите пропаганди и нивните активности и цели во Македонија. Организирани и уфрлени за да створат дезориентација и хаос меѓу населението во Македонија, тие практично ќе создадат погодна почва за завојувачките намери на соседните балкански држави и нивно приграбување на македонската земја.

Опасноста од асимилација на македонскиот народ е изразита во последниот век на турското владеење. На почетокот таа е спроведувана само од страна на Грците, кои користејќи ги поволните околности и ја спроведуваат преку црковната доминација и духовната потчинетост на нашиот народ, преку грчкиот јазик во училиштата и црковната богослужба. Затоа и првите акции на македонската Преродба од 19 век ќе бидат насочени кон оттргнување од таа грчка зависност и отфрлање на грчката доминација. Па ете и струшкиот великан, даскалот Димитрија Миладинов - предводникот на таа преродбена борба, во писмото што на 29 август 1852 година, му го испратил на Александар Егзарх во Цариград ќе ја предочи грчката асимилаторска опасност што му се заканува на неговиот народ и ќе повика на борба против неа со зборовите вна зол три зла копачкаг. Но набрзо со новите историски состојби на овие балкански простори свои пропаганди во Македонија, со иста цел, ќе огранизираат и соседните држави Србија и Бугарија. Но нашиот народ сочувствувајќи го своето македонско достоинство и национална иosebност ќе се спротивставува на тие пропаганди. Мошне убаво сведоштво за тоа наоѓаме во оваа книга, во размислувањето и зборовите на Јаковче Крле за натамошното школување на сина му Ристета каде вели: „Само да заврши трети клас и ќе го пратам во идадие - турско училиште. Гледам турскиот јазик му оди одлично. Знаеш, не би сакал да учи некој од нашите словенски јазици - бугарски или српски. Тие им се блиски и со учењето се прима и нивната народност. Тоа не ми се допаѓа. Ако учи бугарско училиште ќе ми се врати голем Бугарин, ако учи српско голем Србин. Додека ако учи турско училиште нема опасност да стане Турчин. А, знаеш училиште си е училиште“.

Сведоштво има и за настојувањето на грчката пропаганда преку црквата да си ги поврати своите позиции во градот. Затоа се иницирало отворање на посебна грчка црква што останало ограничено само на неколку сродни

семејства, но затоа пак се разгорела омразата меѓу луѓето што се пренесла на меѓусебните односи па дури и тепачки меѓу децата. Исто така безобзирноста на пропагандите е илустрирана и со постапката на труењето на Јаковчета што го потврдува фактот дека тугите пропаганди не избирале средства за ликвидација на своите противници, а за што секако регрутирала свои приврзеници од месното население со што го доведувале во состојба брат со брат да се убива.

Авторот ни оставил сведоштво и за Хуриетот, таа искра на надеж за слобода и автономија и на македонското население во рамките на Турција. Тој настан Ристо Крле го доживеал како осумгодишно дете и ги изнесува своите сеќавања за се што се случувало во градот по тој повод. Тој мошне сликовито го опишува прво исчекувањето а потоа народната веселба и празничното расположение за тој настан. Опишувајќи го пречекот што заеднички народот, Турци и Македонци, им го приредиле при доаѓањето на неколкуте Младотурци уште кај месноста „Ајр“ на со тапани до укumatот каде и формално ја презеле власта, укажува дека на приемот таму немало покането Македонци. Во продолжението го опишува слегувањето на комитите и пречекот вечерта при нивното влегување во градот направен од месното македонско население, и народното славје заедно со комитите вечерта - ноќта во школото.

Авторот, ни оставил најмногу податоци, кои заслужуваат и најмногу внимание бидејќи сликовито и целосно ги опишуваат настаните со балканските војни и конечното заминување (изгонување) на Турците од нашиве краишта но и трагичниот крај на надежите за конечно ослободување на Македонија. Тоа се описите што следат по еден строг хронолошки ред на случките сврзани со овие настани. Тие случки на поголем број личности од Струга, почнувајќи од татко му, други стружани па се до претставници на турската власт се дадени со сликовит опис и бројни дијалози на актерите во нив.

Поединечното задржување на тие описи би ни одзело премногу простор бидејќи повеќето како сведоштва заслужуваат во целост да бидат цитирани, затоа ќе дадеме само краток преглед и ќе укажеме на нив посочувајќи ги за користење.

Во нив авторот целосно ја илустрира состојбата во институциите на турската власт и паниката што настанува со избувнувањето на балканските војни. Преку своите раскази тој сликовито ни ја опишува таа состојба и ги изнесува постапките на власта во паничните напори за свое одржување и заштита преку

претреси, апсења, тортури а на крајот и со барање милост. Според нив уште по првите вести за започнувањето на војната месната власт плашејќи се од внатрешни немири т.е. од востанување на народот, а по директива на повисоките инстанции прави претреси по куќите и ги апси сомнителните лица за кои знае дека работаат за македонското ослободително дело, но потоа апси и други градски превенци и трговци. Така, на почетокот се апсат само „комитациите“ но како што понатаму настаните нсповолно се одвиваат за нив, Турците апсат како заложници и новидни трговци. Според сведоштвото во книгата, врз сите нив ќе биде истурен бесот за немоќта на власта и одмазда пред стравот од поразот. Притоа се изнесуваат низа детали за однесувањето на турските чиновници и заптии, и нивните намери пред опасноста што за нив веќе јасно се назира, и од која смртно се исплашени, а дел од нив се однесуваат одмазднички и како ранети сверки. Тука авторот, кој е и сведок на настаните, ни дава еден интересен сликовит опис за веќе започнатото повлекување на турските заптии од Битола преку Охрид за Струга, а понатака преку Кафасан за Албанија и намерите и грижата на претставниците на власта за бекство, за нивниот сега беден изглед на поразена војска без морал идеали која сака само да ја сапси главата и голиот живот. Но тука се дадени и настојувањата кај роднините на затворените во изнаоѓање на начини и средства за избегнувањето на последните одмазднички акции на поедини претставници од турската власт.

Опишувајќи ги страдањата на својот татко и другите стружани кои како затвореници заврзани еден за друг турските заптии пешки ги спроведуваат во Битола, што секако е темелено врз кажувањата на татко му и другите преживевани, Ристо Крле ќе ни остави едно потресно сведоштво за однесувањето на вековниот поробувач и неговите последни злодела на крвопијците пред судбоносниот миг кога засекогаш ќе бидат протерани, а кои задоени од верскиот фанатизам ќе ги прават врз невините жртви. Тука човечкиот живот не вреди ништо и заптиите ќе ги задоволуваат своите сверски пориви со безочно тепање на затворениците, а по забодувањето на штиковите во грбот и со расцепени глави од ударите на кундаците само ќе ги истркалаат во долот, па колоната до Ресен веќе била преполовена. Но тие страдања ќе ги прекине средбата со турскиот аскер кој бега од Битола, а по зборовите на нашата со кои ги изгрдил и им се заканил на заптиите за нивните постапки нарекувајќи ги крвопијци кои со своите недела кон рајата ја пропаднале Отоманската империја,

теророт над затворениците престанува а убијците исплашени од новата состојба размислуваат за своето бегство и спасување, а потоа и молат за милост од своите жртви. Тоа потресно сведоштво во целост ни ја илустрира состојбата во Македонија во мигот кога поразената турска војска се повлекува и турската власт дефинитивно го завршува своето петвековно владение над овие блкански простори. Потоа е опишано четиридневното безвластие во Струга, очекувањето и првото доаѓање на сојузничката српска војска во градот. И тука авторот исцрпно и во детали го опишува доаѓањето на претходниците на „рисјанската“ војска и одушевениот пречек на граѓаните на своите „ослободители“ како и желбата во тој свечен миг да го развијат македонското знаме на слободата од времето на Илинденското востание со зборовите „смрт или слобода“ наменето за чинот на влегувањето на македонската слободарска војска. Но тука се и првите сомневања во слободата што е донесена изразени во зборовите на Јаковчета, стариот началник на комитетот, кон младинците кои со еуфорија дошле да му го бараат знамето за да го развејат во слободата и кога ќе истакнат дека говорот им е сличен, тој вели: Токму тоа е најлошото! Говорот слично како нас а не се она што сме ние! Слушајте деца знамето е направено за дочек на македонските ослободителни чети, кои пред него ќе клекнат и ќе го бацат, а потоа високо ќе го кренат и развеат“. На инсистирањето дека во говорот се ги разбираат ќе продолжи: „Токму тоа е најлошото... Дури сега не ќе можеш слободно да кажеш дека си Македонец. Токму тие се оние што ќе побрзаат да го бришат името на Македонија“.

Посебно како сведоштво за учеството на македонските печалбари во балканските војни како доброволци на страната на сојузниците може да ни послужи пишувањето на Ристо Крле за средбата со својот мајстор брат Устијан, кого и првпат го видел, и во неговите кажувања. Со тоа се потврдува веќе почнатото во историјата дека во составот на сојучничките армии учествувале преку 14000 борци - македонски доброволци дојдени од надвор од македонските печалбари и емиграција плус самостојните чети кои делувале во Македонија како што се четите на Јане Сандански во Серско и слично. Секако тука се интересни деталите што се опишуваат за чувството на патриотскиот долг за ослободување на татковината што ќе ги понесе македонските печалбари распрснати за корка леб по европските земји кои уште веднаш по дознавањето на веста за избувнувањето на војната побрзале да се пријават и вклучат во

доброволните единици и да заминат на боиштето во најкрвавите битки, сметајќи дека со своите херојски подвизи ја ослободуваат татковината. Затоа и не е мало нивното разочарување кога во настаните што следат ќе го видат вистинското лице и намери на довчерашните наводни ослободители и крчмењето на Македонија за која крвавеле по балканските боишта. Интересно е и мислењето на Јаковчета што му го изнесол како одговор на Реџел ага пред неговото апсење од страна на Турците: нему стариот илинденски револуционер му рекол: „Никогаш ние не сме барале друго сем автономија. И во тоа е грешката на вашата политика што Ферманот на Уриетот го ставивте под нозе. А ортаците што се здружиле сигурно се спогодиле да си ја поделат Македонија, а не нас да не викнат на ставена софра. Штом е ортак секој сака да земе“. Секако тоа мислење ќе го илустрираат и настаните што потоа следуваат како што е барањето на Устијана кој се борел во доброволната единица под бугарска команда после оправокот од ранувањето пак да се врати во истата, и по настојувањето на српските власти тој да замине на фронт во српските единици. Но, кога тој е упорен и бара да му се дозволи заминувањето во неговата единица, следи обидот за негово ликвидирање.

Секако потпаѓањето на Македонија под нова окупација ќе го вознемири и разбранува народот според набележеното во книгата, и тој ќе започне да размислува за отфрлање на новиот окупатор и ослободување на татковината. Така, прво ќе се јави отпор кај населението против мерките на новата власт, а особено најавената мобилизација која бездруго е подготовка за новата балканска војна меѓу довчерашните сојузници. Во книгава има своевидно сведоштво за настаните што следуваат, а кои не се опишани во нашата историографија па затоа и се доста интересни. Според него голем број млади од Струшко организирано пребегнуваат преку граница во Албанија каде се создадени прифатни пунктови. Тука бегалците Македонци и Албанци имаат свои посебни штабови каде старите комити и војводи ги обучувале, а целта била ослободување на Македонија и заземање на власта за што бил формиран заеднички Главен штаб на македонско - шиптарската побуна со седиште во селото Рајца. Потоа се опишани и настаните од дејствувањето на побуната и оружените борби во август 1913 година. Следи детален опис за борбите кај караулата Кафасан, а авторот нагласува дека тој им го држел светлото на воениот српски лекар кој вршел обдукција на труповите од таа борба.

Поразените српски војски ги напуштиле Струга и Охрид и по добивањето засилување се утврдиле на Петрино. Но, додека македонските чети го донеле непријателот со надж дека ќе ја ослободат татковината. Арнаутите спливнале по селата ограбувајќи го македонското население, а набрзо се појавиле и во градот. Веста за тоа го дезорганизирила и раководството и борците на фронтот, па немоќни да се борат на два фронта ја напуштаат борбата и петтиот ден српската војска се враќа во Струга. Според македонското население власта покажала човештина настојувајќи повторно да се прикажс како ослободител, но затоа пак кај Арнаутите има апесња масовни стрелања и горење на селата. Интересно е да се спомене, затоа и повеќе се задржавме, дека овој настан се совпаѓа со времето по завршувањето на II балканска војна. Ако тоа беше во текот на војната секако дека ќе беше подбунато од бугарската пропаганда за да се создаде немир во грбот на српската војска, но вака останува размислата дали е ова само задоцнета реакција на бугарската пропаганда и изневерување на надежта дека со сопствени сили може да се дојде до слобода, или пак е плод на разочарувањето на населението со балканските војни и новите окупатори, а можеби и плод на албанската пропаганда која исто така има претензии кон овој дел на Македонија.

Следејќи ги настаните, авторот ќе ни остави сведоштво и за Првата светска војна. Детални се описите на состојбите и за повлекувањето на српската војска преку Струга за Албанија. Според нив, оттука поминала и кралската благајна со државните златни резерви. При повлекувањето новорегутираните и мобилизираните војници Македонци масовно дезертирале сокривајќи се по куќите, а во тоа сесрдно им помагале граѓаните на Струга. Понатака, авторот кој е и сведок на настаните, ни дава еден целосен приказ за уништувањето на стариот дрвен чаршишки мост, останат тука од памтивек со неговите кафеанчиња, берберници, дуќанчиња пркосејќи му на времето како нем сведок за се што се случувало низ вековите. Иако обидот на граѓаните да се осуети неговото уништување со минирање успеал, сепак Србите во последните борби со бугарските војски го запалиле и тој целосно изгорел, а опишани се и последните борби меѓу Србите и Бугарите во градот. Ова сведоштво е толку сликовито и интересно прикажано што навистина го импресионира секој читател, па и колку во него да има субјективизам сепак е драгоцено.

Следејќи го својот животен пат авторот ќе ни остави бројни податоци за организирањето и работата на новата бугарска окупаторска власт во Струшко со низа илустрации за тешкиот живот на народот во тие воени времиња. Детално опишувајќи ги првите сојузнички бомбардирања, Ристо Крле ќе ни го прикаже и повлекувањето на Бугарите и Германците и доаѓањето на сојузничките војски и реставрирањето на српската власт. Во натамошниот текст авторот ќе ни остави сведоштво и за првите парламентарните избори и репресалиите на власта.

Овие сведоштва кои се однесуваат директно на историските настани, со своите детални описи и бројни податоци не само што фрлаат доста светлина врз нив, туку и ги дополнуваат и збогатуваат сознанијата за истите. Покрај нив, во книгата има уште многу други детали сврзани со минатото и тогашните времиња за повеќе области од животот на Струга и нејзините жители, па затоа слободно може да се рече дека „Автобиографијата“ на Ристо Крле е богата ризница на такви сведоштва за Струга.

Како илустрација ќе наведеме некои од нив. Изнесувајќи го својот животен пат авторот ни дава податоци и за школувањето на македонските деца во последната деценија на турското владение и периодот на војните, балканските и I светска војна. Покрај тоа ни оставил вредно сведоштво и за познатата струшка чаршија, со своите дуќанчиња и ќепенци за нивната работа и пазарните денови во Струга, како и местото на Струга како важен трговски и снабдувачки центар за овој дел на Македонија и соседните области на Албанија. Како што споменавме тој ни оставил опис и на стариот дрвен чаршиски мост, кој поради својата атрактивност и функција е забележан и кај патеписци и поминувачи низ Струга. Можеби носталгијата ќе го наведе и нашиот автор да ни остави сведоштво за него и за неговото уништување. Покрај него, преку интересните сликовити описи, ќе ни остави сведоштва и за изгледот на градот, за неговите куќи, маала позначајните објекти, реките со мостовите, калта и слично. Низ овие описи ќе се врати и поназад во минатото пренесувајќи ни стари кажувања и легенди, за езерото, селото Дримени и устата на Дримот, старата црква Света Пречиста на која е изградена џамија и други.

Опишувајќи го животот во градот и на неговите жители во тие бурни времиња. Ристо Крле ни оставил мошне значајно сведоштво и за занаетчиството, преку описот на занаетите, занаетчиските дуќани, потребниот алат и начинот на работа. Сето тоа е изнесено ненаметливо но интересно и

сликовито преку личностите во книгата и настаните сврзани со нив. Покрај него, има вредни податоци и за печалбарството кое во тоа време е масовна појава поради обезбедување егзистенција за жителите од овој крај, како во соседните и европските земји така и преку океанот. Пред се, тоа се сведоштвата од кажувањата на братот му Устијана, кажувањата на авторот за братот си Милан и братот му Симон како и животните настани и приказни и на други личности.

Следејќи ги историските настани авторот ќе ни ги пренесе и вестите за продирањето на новитетите во Струга, како: првиот грамофон, велосипед, првата кино претстава и првиот театар. Тука ни остава сведоштво и за формирањето на првото културно - уметничко друштво и неговата работа на младите и нивното облекување според новиот терк и новите игри. Пратејќи го и опишувајќи го животот, Ристо Крле ќе ни остави сведоштво и за разните општи зла што во така тешки услови масовно го задесувале народот. Тука имаме податоци за маларијата која како болест го истоштувала целото население на градот поради околностите со калта и комарците и борбата со неа, појавата на колерата и начинот на преземените акции за справување (заштита на градот со пуштање на осна), големите поплави на градот и и прокопувањето на коритото на Дрим и слично. Посебно, Автобиографијата со се она што во неа е содржано, можеме да речеме дека претставува своевидна и мошне вредна ризница на фолклорното богатство од овој крај. Таа традиција на браќата Миладиновци ете ќе ја продолжи и нивниот сограѓанин Ристо Крле во своите несебични кажувања и описи.

Затоа мислам со право нејзиниот приредувач Коле Чашуле ќе го напише и следното: „според хрониката на настаните во Автобиографијата може на овој начин да се врши реконструкција на животот, поминокот и историјата на самата Струга историјата на нејзините премрежиња, радости маки, простуми, обичаи“, а низ овој приказ може да се види и потврди вредноста на книгата како значајно сведоштво за минатото на струшкиот крај.